

Een schitterend gebrek

Boeken van Arthur Japin bij De Arbeiderspers:

- Magonische verhalen* (1996)
De zwarte met het witte hart (roman, 1997)
De vierde wand (verhalen, 1998)
Magonia (verhalen en filmscenario, 2001)
De droom van de leeuw (roman, 2002)
De vrouwen van Lemnos (choreografisch scenario, 2002)
Een schitterend gebrek (roman, 2003)
Alle verhalen (2005)
De klank van sneeuw (twee novellen, 2006)
De grote wereld (Boekenweekgeschenk, 2006)
De overgave (roman, 2007)
Zoals dat gaat met wonderen. Dagboeken 2000-2007 (2008)
Vaslav (roman, 2010)

Luisterboeken van Arthur Japin bij Uitgeverij Rubinstein:

- Een schitterend gebrek* (2005)
Vol verlangen – liedjes van Arthur Japin (2006)
De klank van sneeuw (2006)
De grote wereld (2007)
De overgave (2007)
Zoals dat gaat met wonderen – verkorte editie (2008)
De zwarte met het witte hart (2010)
Vaslav (2010)

Bezoek ook de website www.arthurjapin.nl

Arthur Japin
Een schitterend gebrek

Roman

Uitgeverij De Arbeiderspers · Amsterdam · Antwerpen

Eerste druk september 2003
Vijftigste druk november 2010

Copyright © 2003 Arthur Japin

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam. *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam.*

Omslagontwerp: Studio Jan de Boer
Omslagfoto: Arcangel Images/Hollandse Hoogte

ISBN 978 90 295 7364 1 / NUR 301

www.arbeiderspers.nl
www.arthurjapin.nl

voor Elsa

Veel wat aanvankelijk alleen in de verbeelding bestaat,
wordt werkelijkheid.

G. C.

Inhoud

I

Het voordeel van de liefde
(11)

II

Een schitterend gebrek
(75)

III

Theatrum amatorium
(151)

Ten slotte
(237)

I

Het voordeel van de liefde

Als ik één ding kan is het liefhebben. Dat lijkt niet veel bijzonders, maar ik ben er trots op. Ik heb het geleerd zoals een zwervhond leert zwemmen: omdat hij met de rest van de worp in een jutezak werd gepropt en in een snelstromende rivier is geworpen.

Die ene die het tegen alle verwachting in gered heeft, dat ben ik. Met in mijn oren nog het gejammer van degenen die het niet haalden, moest ik leren ergens van te houden.

Ik ben niet onder gegaan.

Ik heb de kant bereikt.

Ik heb lief.

Andere mensen dragen hun verdriet in hun hart. Ongezien holt dat hen vanbinnen uit. Het is mijn redding geweest dat ik mijn verdriet aan de buitenkant draag, waar het niemand kan ontgaan.

*

Amsterdam 1758

Die avond, waarop alles in een nieuw licht kwam te staan, zou ik zoals alle donderdagen eigenlijk dineren met mijnheer Jamieson, een groothandelaar in huiden en tabak, en misschien daarna samen wat gaan dansen. Alleen omdat zijn jicht hem overvallen had en de goede man moest afzeggen, besloot ik mijn loge te bezoeken.

Begrijp me niet verkeerd, ik heb altijd sober geleefd. Vanaf het moment dat het onheil toesloeg en ik door het leven werd voortgejaagd was ik spaarzaam. Ik moest wel, omdat ik lange tijd niet wist wat de volgende dag mij zou brengen. Of ik te eten zou hebben. Of er voor mij zou worden gezorgd. Of ik aangevallen zou worden en verder opgejaagd. Ook toen ik dan uiteindelijk in Amsterdam een zekere positie had verworven heb ik mij nooit meer aangemeten dan de uitdossing die de kringen waarin ik verkeerde van mij verwachtten en natuurlijk zaken die ik nodig had voor de uitoefening van mijn vak. Buitenissigheden heb ik mij nooit veroorloofd. Ik heb er ook niet naar getaald. Dit stond ik mijzelf de laatste jaren echter wel toe: een vaste logeplaats in de Franse schouwburg aan de Overtoom, die ik bezocht zodra ik mij daarvoor maar vrij kon maken.

Daarheen was ik die avond, half oktober, dus op weg. Ik had zoals ik gewend was een bootsman met een kleine, maar propere sloep gehuurd. Het was kil. De kou op de grachten is in Amsterdam anders dan in Venetië. Hij begint maanden vroeger, dringt het lichaam sneller en scherper binnen en nestelt zich eerder in de botten dan in de longen. Toch ga ik liever met de boot dan met een rijtuig. De mensen op de kade slaan geen acht op wie voorbijvaart. Zij gaan op in hun gesprekken. Zo word ik het minst opgemerkt. Ik kan hen echter op mijn gemak bestuderen. Dat

deed ik ook die avond, deels voor mijn plezier, deels met het oog op mijn professie.

In de bocht van de Herengracht vielen mij twee heren op. De een was Jan Rijgerbos, een handelaar aan de beurs, die voor mij geen vreemde was. Het is een vriendelijke, welopgevoede weduwnaar, fris en goedgebouwd en niet veeleisend. Zijn metgezel kende ik niet. Die had een donker voorkomen met een opvallend profiel. Het was dat laatste dat mij onmiddellijk trok. Zijn aanblik raakte mij zonder dat ik begreep waarom. Ik vroeg de bootzman sneller te roeien, zodat wij het stel nog even bij konden houden. Ik bestudeerde de onbekende. Hij had een ovaal gelaat en droeg een blonde pruik, die het beter liet uitkomen. Hij was niet bijzonder knap maar wekte dadelijk mijn lust, op een manier die ik van mijzelf niet kende.

Dit ergerde mij.

Ik ben gewend degene te zijn die de lusten wekt.

Hij was me toch te mager, besloot ik. Bovendien ging hij volgens de laatste Parijse mode gekleed in een kniebroek van gele zijde, die zijn kousen bloot liet, wat hem in dit gure weer potsierlijk stond. Ik verloor mijn interesse en keek alweer rond naar andere wandelaars. Terwijl we onder de Leidsebrug door voeren, staken Rijgerbos en zijn vriend die juist over en ik ving alsnog een flard op van hun gesprek. Zij spraken in het Frans, de een moeizaam, de ander vloeiend. De stem van die Fransman stond me aan. Ik liet de bootzman stilhouden onder de bogen van de brug. Daar wachtten wij in de schaduw tot het stel uit het zicht was.

Het is dat mijn décolleté onverantwoord diep was uitgesneden; het is dat ik bepaald niet zonder zonden ben; het is dat mijn gedachten die avond verre van verheven waren; het is dat ik niet het soort vrouw ben aan wie een hogere macht ook maar een kwartiertje van zijn tijd zou verdoen, anders zou je nog gaan denken dat God zelf of anders de duivel voor zijn vermaak in de hele opzet een handje heeft gehad. Een samenloop als deze! Hoe zelden is ons een glimp vergund op het grotere verband waarbinnen de

voorvallen uit ons leven een plaats krijgen. Zelfs ik was niet bedacht op wat mij nu te wachten stond, terwijl het lot mij toch jarenlang als speelbal heeft gebruikt. Al die tijd ben ik op mijn hoesde gebleven. En juist nu ik dacht dat het eindelijk met mij was uitgesold en mij verveeld terzijde had geschoven, greep het leven mij in volle heftigheid weer bij de keel.

Dit keer *kan* ik niet anders dan aanvaarden dat achter sommige rampspoed een bedoeling schuilt. Dat het dus zin heeft vol te houden. Mij is het bewijs daarvan geleverd. Of in elk geval... dat zal mij, als God het wil, zeer binnenkort geleverd worden.

Zoals gebruikelijk nam ik kort na aanvang van de voorstelling mijn vaste plaats in, zodat ik zo min mogelijk mensen aanstoot geef. De opera die werd opgevoerd was een oud herdersspel, onlangs getoonzet door een componist uit Grenoble. De meeste rollen werden door de vaste zangers vervuld, van wie de favorieten werden begroet met een ovatie. De hoofdrol, een schapehoedster, werd vertolkt door een sopraan die in deze rol in heel Europa triomfen heeft gevierd.

Halverwege de eerste akte klopte Jan Rijgerbos aan de deur van mijn loge.

‘Wat een verrassing,’ sprak ik, ‘ik had geen idee dat u van tooneel hield. Ik kan me niet herinneren dat wij elkaar hier ooit eerder troffen.’

Hij was te welopgevoed om zijn ongemak met ons onderhoud te tonen, maar hij zorgde er wel voor dat hij vanuit de zaal niet met mij gezien kon worden. Dat ben ik gewend. Het kwetste mij niet en ik nam het hem niet kwalijk.

‘Ik moet bekennen dat de muziek voor mijn oor te gekunsteld is, maar wat weet ik ervan? Nee, ik heb een vriend uit Frankrijk te gast. Hij bezoekt onze stad in opdracht van de Franse schatkist en staat erop elke avond een theater te bezoeken, zoals hij dat in Parijs gewend is. Wij zaten parterre...’

Rijgerbos deed een stap opzij. Daar stond zijn gast, die hij mij voorstelde als monsieur le chevalier de Seingalt.

‘Die plaatsen parterre zijn ons verkocht met de verzekering dat zij de beste blik op de voorstelling bieden,’ sprak de man in het Frans. Hij boog en kustte mij de hand. ‘Maar niemand waarschuwde ons dat het meest bekoorlijke zich vanavond niet op het toneel zou bevinden.’

Alles wat een man tegen een vrouw kan zeggen heb ik al eens gehoord. Complimenten over het uiterlijk vind ik altijd iets verdrietigs hebben, en zeker bij een eerste ontmoeting. Dan lijken ze meteen bij aanvang hun verplichting al moe. Zij moeten iets presenteren waar ze zelf niet in geloven, zwaar als ploegpaarden die een dressuurnummer moeten opvoeren. Sommige vrouwen leven voor lieve woordjes. Ik heb ze liever niet. Maar hoe moet een man zoiets begrijpen? Hij hoopt ons een plezier te doen.

Ik bood de heren vriendelijk aan naast mij in de loge plaats te nemen. Jan verborg zich achter het gordijntje, maar Seingalt stapte ongegeneerd naar voren. In het volle zicht van de zaal stond hij daar. De gele zijde van zijn opvallende pak leek door de kaarsen op het voortoneel wel op te lichten.

Pas toen hij alle ogen op ons gericht wist, ging hij zitten en schoof zijn stoel voor iedereen zichtbaar nog eens dicht naar mij toe. Dit kon twee dingen betekenen: of Jan had hem niets over mij verteld, of hij had alles verteld en mijnheer de chevalier was voor de duvel niet bang. Hoe dan ook, ik besloot hem te mogen.

De rest van de aria hoorden wij zwijgend aan. Al die tijd voelde ik de blikken van Seingalt op mij gericht. Hij probeerde door het kant dat ik als voile draag, de lijnen van mijn gezicht te ontdekken. Ik wist dat dit hem niet zou lukken en toch verontrustte het mij. Ik moest mijn ademhaling dwingen mijn opwindning niet te verraden. Zijn ogen, groot en zwart onder geloken leden, bleven maar dwalen, soms over mijn lichaam, soms in de hoop mijn oogopslag te kunnen zien.

Toen in de pauze de grote luchters werden ontstoken, ging ik wat verzitten zodat ik in de schaduw bleef. De chevalier liet weten dat hij in de L'Etoile d'Orient verbleef, in de Nes op de hoek van

de Kuiperssteeg. Hij vertelde kortgeleden uit Parijs te zijn aangekomen met de opdracht Franse obligaties, die daar door de oorlog bij verkoop te veel verloren, in Amsterdam te verzilveren ten einde Frankrijks financiële positie te verlichten. Al die tijd bleef hij maar proberen mijn uitdrukking te zien. Tevergeefs. Uiteindelijk vroeg hij wat niemand nog zo heeft gedurfd; of ik hem voor de vriendschap die hij mij aanbood wilde belonen door hem een blik op mijn gelaat te schenken. Kennelijk was hij niet gewend dat een vrouw hem iets weigerde, want later probeerde hij het nog eens en minder beleefd. Ten slotte vroeg hij ronduit waarom ik hem niet gunde waarnaar hij zo verlangde.

‘Wanneer u een kostbaar sieraad bezit,’ zei ik, ‘wilt u toch ook niet dat jan en alleman het maar bezichtigt?’

‘U hebt gelijk, ik zou het wegbergen.’

‘Precies zo bewaak ik mijzelf, monsieur. Zorgvuldig.’

Op een dag besloot ik die voile te gaan dragen. De uitwerking daarvan op mannen is opmerkelijk. Zij hebben het liefst wat hun verboden is. Een man hunkert naar wat men hem onthoudt. Hij neemt het onzekere liever dan het zekere.

‘Dat sieraad dat u verbergt moet op de wereld wel uniek zijn,’ pruilde de redder van Frankrijk, en zijn blik gleed ondeugend over mijn blote hals, ‘gezien het feit dat u andere schatten, waarvoor jan en alleman een moord zou doen, zonder scrupules voor hen uitstalt.’

‘Geef het op mijnheer,’ spotte ik, ‘dit is een ongelijke strijd.’

Zo speelde ik nog wat met hem en bleef de baas, totdat hij zweeg en deed alsof zijn aandacht werd getrokken door de zangers die hun plaats op het toneel weer innamen. Om hem hoop te laten houden legde ik mijn waaier open voor hem op het pluche, een teken dat in heel Europa wordt begrepen.

Jarenlang was ik gewend mijzelf te zien in de ogen van anderen. Ik werd bepaald door hoe zij op mij reageerden. Uit hun blikken

maakte ik op wie ik was. Toen kwam ik op het idee mezelf daarvoor af te dekken.

Aanvankelijk bedekte ik mijn gezicht alleen als ik het huis verliet. Door mij op die manier in te perken, ervoer ik een vrijheid die ik mij alleen uit mijn vroegste jeugd herinnerde. Sindsdien leef ik als herboren. Zolang ik door anderen niet gezien word, bekijk ik ook mijzelf niet meer. Verlost van het beeld dat ik van mezelf heb, kan ik mij weer zonder gevaar in de wereld begeven, zoals een kind onder de grote mensen. Zij zien mij niet langer als een van hen en staan mij daarom meer toe. Aan hun ernst hoef ik niet deel te nemen. Terwijl zij aan tafel zitten, kruip ik in gedachte tussen hun benen door over de grond. Een kind voelt wel het oordeel van de volwassenen, maar het weegt hem niet zo zwaar. Die onbezorgdheid hervond ik onder mijn vermomming. Zij bevalt mij zo goed dat ik de laatste jaren mijn voile ook binnenskamers nauwelijks nog afdoe, soms zelfs niet als ik alleen ben. In elk geval hul ik mij erin tijdens mijn werk. Daaraan schrijf ik mijn succes toe.

Het herdersspel nam een dramatische wending. De vader van de landjonker waarschuwt het schapenhoedstertje. Hij zal zijn zoon, die verliefd op haar is, onterven als zij met hem trouwt. Om het geluk van haar lief te redden, doet zij net alsof zij van een ander houdt. Daarop laat zij haar kudde lopen en gaat het klooster in. Zij is juist met Christus in het huwelijk getreden als de verliefde jonker aan de poort klopt. Hij heeft de hele opzet door, maar het is te laat. Nog eenmaal krijgt hij haar gezicht te zien. Dan wordt het voor eeuwig met de nonnenkap bedekt.

‘Zo’n verminking!’ verzuchtte Seingalt toen de sopraan onder het habijt verdween. Hij leek oprecht verontwaardigd en besepte niet wat hij zei. ‘Zoiets moois verbergen, dat geldt toch zeker als doodzonde?’

‘Het oordeel over onze zonden, mijnheer, laat ik met een gerust hart aan Hem die ze heeft uitgevonden.’

Hij keek me aan en schoot in de lach.

‘Misschien kan Hij mij bij die gelegenheid dan ook uitleggen waarom iemand als u zich vrijwillig verstoppt.’

Kort hierna sloot ik mijn waaier en borg hem weg. Heldinnen die zich onnodig opofferen hoeven niet op mijn sympathie te rekenen. Ik erger me aan zulke ganzen die hun gevoel door hun verstand laten overstemmen en ben altijd blij te zien dat zij krijgen wat ze verdienen. Ik zat de akte niet uit en vroeg de heren mij te verontschuldigen. Dat herdersspel greep mij aan en ik kom naar de opera om me te laten vermaken, niet om er dooreengeschied te worden.

Er wordt mij wel vaker verweten dat ik mezelf achter mijn voile verstop, maar het tegendeel is waar.

Ik verstop de wereld.

Ik heb een sluier voor haar neergelaten.

Door die waas van kant en zijde oogt zij zoveel zachter.

Ik herinner mij geen grenzen. Pasiano, het landgoed waarop ik werd geboren, strekte zich zover je kon kijken uit over de heuvels. De deuren stonden altijd open. Ik mocht alle kanten op. Uren kon ik lopen zonder te hoeven verlaten wat mij vertrouwd was. Mijn ouders maakten zich dan ook geen zorgen. 's Ochtends, als ik een vogel achternazat of een vlinder, konden zij mij met een gerust hart uit het zicht laten verdwijnen, want tegen de middag lokten de geuren die zich vanuit de keukens over de velden verspreidden, mij toch altijd wel naar huis. Vroeg raakte ik bevriend met de paarden in de wei, en na verloop van tijd lieten zij toe dat ik hen bereed naar de natuur, met mijn hielen in hun flank en houvast aan hun manen. Mijn speelkameraadjes waren de honden van de rentmeester en de kuikens uit de hoenderhof. Samen rolden wij van de goudgele hellingen en renden door de bossen. De beken in de valleien waren ondiep en warm en tot mijn tiende verjaardag werd het de jachtopzieners verboden vallen te zetten. Op Pasiano bestonden geen gevaren. Er was niets wat mijn geluk beperkte. Hierdoor was mijn jeugd zonder angst of oordeel.

Ik had geen reden om te denken dat het in de rest van de wereld anders was.

Ik voelde voordat ik dacht, zoals alle mensen. Pas toen men mij begon te onderwijzen leerde ik feiten onderscheiden en benoemen. Wat mij werd aangeleerd heb ik echter nooit waardevoller geacht dan wat ik van nature wist. En nog altijd ben ik iemand die de werkelijkheid met tegenzin toelaat. Ik maak mezelf graag wijs dat alles nog mogelijk is. Daar ben ik goed in. Al staart de duvel me aan dan nóg kan ik mezelf overtuigen dat ik bezocht word door een engel. Ik ben daarin zo bedreven dat ik Lucifer zelf aan

het twijfelen zou kunnen brengen. Op deze manier ben ik minder bang.

Ik geloof in dromen. De eerste veertien jaren van mijn leven heb ik er in een geleefd. Ik begrijp ze. Ze voelen vertrouwd. Dit betekent niet dat ik de waarheid niet zie. Ik zie haar juist veel te helder. Ik knijp mijn ogen dicht tegen het schelle licht. Zo kan ik me nog even veilig voelen, terwijl in mijn neus de zwavel al schrijnt.

Die eerste jaren dacht ik dat Pasiano van ons was. Vanaf de graanvelden van Squazaré, waar de zon oprijst, tot aan Rivarotta, waar begin november de ooievaars neerstrijken om te overwinteren. Van het hertenbos bij Codopé tot en met Azanello, waar de zon 's avonds verdwijnt achter de ruïne van het fort van de Montefeltro's. Ik had gewoon geen reden om aan te nemen dat mijn eigen wereld mij niet toebehoorde.

In werkelijkheid was het landgoed in bezit van de gravin van Montereale, die er omwille van haar gezondheid de zomermaanden doorbracht. Zij had een echtgenoot, graaf Antonio, van wie zij hartstochtelijk hield, hoewel hij in Milaan woonde bij zijn maîtresse. Samen hadden zij één dochter, Adriana, die wij echter zelden zagen omdat zij met haar Franse pedagoog, monsieur De Pompignac, in Venetië achterbleef.

Vergeleken bij de rijkdom van andere adellijke families was die van de Montereales bescheiden. Zonder voortdurende zorg en nauwkeurige planning zou Adriana later op de huwelijksmarkt niet de minste kans maken. De concurrentie in de betere Venetiaanse kringen is moordend. Om daarin een positie te veroveren moest het meisje van jongs af aan op alle grote partijen schitteren, niet alleen tijdens het seizoen maar ook in de zomer op de buitens aan de Brenta en de belangrijkste zomervilla's van de Veneto.

Zonder haar dochter voelde de gravin zich 's zomers eenzaam op Pasiano en hield zij veel liefde over. Die richtte zij op mij. Zij vond het prettig wanneer ik in de salon speelde en was zeer met mij vertrouwd. Zelfs wanneer zij gasten had en mij door de openstaande deuren op het grasveld zag, riep zij mij binnen en nam

mij op schoot. Ik noemde haar tante en ging ervan uit dat zij deel uitmaakte van ons gezin.

Op een dag in het voorjaar kreeg de gravin een neef te logeren. Hij was Chioggia ontvlucht waar de pokken waren uitgebroken en had een kleine jongen bij zich, die zes jaar oud was, net als ik. Wij sloten vriendschap. Ik leidde hem rond door mijn paradijs, maar hij leek het niet te zien. Uit de hoenderhof koos ik een pluizig kuiken en gaf het hem cadeau, maar hij haalde zijn schouders op en liet het lopen. Bij een stroomversnelling deed ik hem voor hoe je libellen, die daar tussen de waterdruppels dansen, kon vangen zonder ze pijn te doen. Geïnteresseerd nam hij het insect van mij over en verklaarde dat hij later dokter wilde worden. Daarop brak hij het beest zijn vleugels en probeerde die vervolgens te helen door er spaanders tegenaan te binden. Toen hij kort daarna als een ruiter op een van de honden ging zitten en hem de sporen gaf, zette het beest zijn tanden in hem. Mij leek dat rechtvaardig. De hond had niet doorgebeten, maar de jongen maakte er een drama van. Hij rende naar zijn vader en eiste dat de rentmeester zijn dieren diezelfde dag nog zou afmaken. De vader zag er zelf op toe hoe zij in een jutezak werden gebonden. Ik was ontroostbaar. De gravin trok me bij haar op de bank, omhelsde me alsof ze mij ook nog zou verliezen, en wiegde mij hartstochtelijk.

‘Zie nou, kindje,’ fluisterde zij. ‘Zie wat er gebeurt wanneer je iemand toelaat tot wat je dierbaar is.’

Kort daarop vertrok de jongen met zijn vader naar Gemona, zogenaamd omdat de gevreesde ziekte waarvoor zij op de vlucht waren, in hoger gelegen gebieden niet voorkomt. In werkelijkheid had de gravin haar neef gevraagd te vertrekken. Deze nam mij dit kwalijk en terwijl hij in de karos stapte riep hij nijdig dat het ook onverantwoord was kinderen van goede komaf te laten spelen met de dochter van de keukenmeid.

Die avond legde mijn moeder mij het verschil uit tussen bedienden en nobelen. Ze vertelde dat de gravin geen echte tante van mij was, en dat wij over het landgoed niets te zeggen had-